

รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น*

MANAGEMENT MODEL OF DHARMA PRACTICE CENTER IN PHRA NAKHON SRI AYUTTHAYA PROVINCE WITH OUTSTANDING PERFORMANCE

พระครูสมุห์ชาคริต ปิยาโกโม, พระปลัดระพิน พุทธิสาโร
Phrakhrusamu Chakrit Piyagamo, Phrapalad Raphin Buddhiso
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: katoonpeak51@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการ 2. ศึกษากระบวนการในการบริหารจัดการ และ 3. นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการ เป็นการวิจัยเชิงวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน ตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูลแบบสามเส้าและอภิปรายผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น ด้านจุดแข็ง คือ มีวิทยากรที่มีความรู้ในการนำปฏิบัติ มีสถานที่อย่างชัดเจน ด้านจุดอ่อน คือ การจัดการการเงินและ การบำรุงรักษาอาคาร ด้านโอกาส คือ การจัดปฏิบัติธรรมระยะสั้นที่ชาวต่างชาติฝึกปฏิบัติธรรม กับการดูแลสุขภาพมากขึ้น ด้านอุปสรรค คือ ขาดบุคลากรจิตอาสาในการสอน ทำให้งานไม่เกิดผลสำเร็จ 2. กระบวนการในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น พบว่า 1. ด้านการวางแผนงานมีเป้าหมาย การพัฒนาทักษะของบุคลากร 2. ด้านการจัดองค์การ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจนและมีส่วนร่วมในการวางแผน 3. ด้านการจัดบุคลากร มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ 4. ด้านการเป็นผู้นำในองค์กร ผู้นำมีความสามารถบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5. ด้านการควบคุมดูแล มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ 3. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีผลงานดีเด่น พบว่า 1. ด้านอวาาสสัปปายะ มีการจัดภูมิทัศน์ที่ร่มรื่น การรักษาความสะอาดและ

*Received September 22, 2024; Revised November 28, 2024; Accepted December 3, 2024

สุขอนามัย 2. ด้านอาหารสัปปายะมีการปรุงอาหารมีคุณค่าทางโภชนาการต่อการปฏิบัติธรรม 3. ด้านบุคคลสัปปายะมีการพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ ให้คำปรึกษาที่มีคุณภาพ และ 4. ด้านธรรมสัปปายะมีการปฏิบัติธรรมอย่างเหมาะสม เช่น การสวดมนต์ทำวัตร มีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความสามารถ

คำสำคัญ: การพัฒนา; พระปริยัติธรรม; แผนกธรรม

Abstract

This research aims to 1. examine the general conditions of management, 2. study the management processes, and 3. propose a management model. This qualitative research collects data through in-depth interviews with 25 key informants and focus group discussions with 10 experts. Data reliability is verified using triangulation, and results are discussed descriptively.

The findings reveal that: 1. General Conditions of Management The management of the Provincial Meditation Center of Phra Nakhon Si Ayutthaya with outstanding performance shows Strengths Availability of knowledgeable instructors and designated facilities. Weaknesses Financial management and maintenance of buildings. Opportunities Short-term meditation programs for foreigners and increasing interest in health and mindfulness. Challenges Lack of volunteer personnel for teaching, resulting in limited success. 2. Management Processes Planning Clear goal setting and personnel skill development. Organizing Clear role assignments and inclusive planning processes. Staffing Continuous development and maintenance of personnel quality. Leadership Effective and efficient organizational leadership. Control and Supervision Effective evaluation of operational performance. 3. Management Model Physical Environment (Avasa-sappaya) Well-maintained, serene landscapes with clean and hygienic facilities. Dietary Environment (Ahara-sappaya) Nutritional meals suitable for meditation practice. Human Environment (Puggala-sappaya) Development of knowledgeable personnel to provide quality counseling. Dhamma Environment (Dhamma-sappaya) Appropriate meditation practices, including chanting and guided sessions by skilled meditation masters.

Keywords: Development; Prapariyattham; Dharma Department

บทนำ

การนำหลักพุทธธรรมอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามาปฏิบัติในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากปัจจุบันสังคมยังขาดความเข้าใจในสิ่งที่ตนเป็นอกุศล และควรละเว้น ส่งผลให้การดำเนินชีวิตอาจหลงทิศทาง การบริหารวัดในฐานะศูนย์กลางทางจิตใจและสถานที่ปฏิบัติธรรม จึงต้องได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทสังคมในปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมความร่วมมือจากประชาชน โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มใจและจริงจัง เพื่อความเจริญก้าวหน้าในทุกด้านตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฏมหาราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ), 2557)

หนึ่งในแนวทางสำคัญที่ส่งเสริมการบริหารวัดคือการใช้หลักสัปปายะ 4 ซึ่งเน้นให้สถานที่ปฏิบัติธรรมมีความเหมาะสมทั้งด้านสถานที่ บรรยากาศ บุคคล และการสนับสนุนด้านอาหารและธรรมะ ได้แก่ 1. อาวาสสัปปายะ หมายถึง สถานที่พักอาศัยหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมที่สงบเงียบ ร่มรื่น และเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม 2. บุคคลสัปปายะ หมายถึง การมีบุคคลแวดล้อมที่ดี เช่น พระวิปัสสนาจารย์ หรือครูอาจารย์ที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมรู้สึกสบายใจและมีแรงจูงใจ 3. อาหารสัปปายะ หมายถึงการจัดหาอาหารที่มีคุณภาพและเหมาะสมต่อผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อให้สะดวกต่อการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง 4. ธรรมะสัปปายะ หมายถึง การส่งเสริมความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เช่น การศึกษาเจริญสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานอย่างถูกวิธี (กองพุทธศาสนศึกษา, 2556)

อย่างไรก็ตาม สังคมยุคปัจจุบันที่มีความเจริญทางวัตถุนิยมและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ผู้คนมีแนวโน้มพึ่งพาความสะดวกสบาย และลดความสนใจในคุณค่าทางจิตใจ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2553) พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์จึงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ขาดความรู้ความเข้าใจในการสอนหลักธรรม ขาดการพัฒนาทักษะการเทศน์ และไม่ได้รับการฝึกฝนอย่างเพียงพอ ส่งผลให้การเผยแผ่ศาสนาอยู่ในวงจำกัดและขาดความเชิงรุก (พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ), 2553) เพื่อก้าวข้ามอุปสรรคเหล่านี้ วัดควรปรับบทบาทให้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ธรรมะในลักษณะเชิงรุก โดยพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในด้านการสอนและการบริหาร พร้อมทั้งส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนในการสร้างกิจกรรมที่มีคุณค่าและตอบสนองความต้องการทางจิตใจของผู้คนในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น

2. เพื่อศึกษากระบวนการในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีผลงานดีเด่น

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 25 รูปหรือคน แบ่งเป็น 1. กลุ่มเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา จำนวน 5 รูป 2. กลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 5 คน 3. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูปหรือคน 4. กลุ่มผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม จำนวน 5 คน 5. กลุ่มนักวิชาการด้านการจัดการเชิงพุทธ จำนวน 5 รูปหรือคน และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 รูปหรือคน โดยเป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ตรงในด้านการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการศึกษาจากแบบสอบถาม โดยออกแบบคำถามให้สอดคล้องกับเกณฑ์ชี้วัดรูปแบบการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีผลงานดีเด่น

3.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะ ใช้เพื่อเก็บรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เข้าร่วม โดยออกแบบคำถามที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานส่งแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเองถึงสถานที่ทำงานของผู้ให้ข้อมูล และนัดหมายวันเวลาเพื่อสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ โดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการ

บันทึกเสียงและภาพดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่กำหนดไว้อย่างเหมาะสม พร้อมบันทึกเสียงและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นนำข้อมูลจากการบันทึกเสียง สรุปรจากเอกสาร และจัดทำเป็นร่างการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มจะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้ เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) พร้อมทั้งการพรรณนาข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรมที่มีผลงานดีเด่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น พบว่า ด้านจุดแข็ง มีการวางแผนและการจัดการที่เป็นระบบ ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากชุมชนและองค์กรต่างๆ มีสภาพแวดล้อมที่สงบเงียบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่หลากหลายและต่อเนื่อง มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน และมีการสอนธรรมะและฝึกสมาธิอย่างเป็นระบบ ด้านจุดอ่อน มีพระวิทยากรและบุคลากร ทรัพยากรทางการเงินและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่เพียงพอ ความไม่พร้อมในการใช้เทคโนโลยี การขาดนวัตกรรมและกิจกรรมที่ดึงดูดคนรุ่นใหม่ รวมถึงการบริหารจัดการบุคลากรที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้านโอกาส สำนักปฏิบัติธรรมสามารถพัฒนาการเผยแผ่ธรรมะกับชาวต่างชาติ ใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะ สร้างความร่วมมือกับองค์กรและสถาบันต่าง ๆ ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายและจิตที่มีประสิทธิภาพ ด้านอุปสรรค การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจที่สอนการปฏิบัติที่มีกิจการทำหน้าที่จิตอาสาในการสอน มีข้อจำกัดในการดึงดูดคนรุ่นใหม่หรือให้เกิดความสนใจกับการปฏิบัติ การขาดทรัพยากรทางการเงินและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การขาดประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพทำให้ประชาชนรับรู้ข่าวสารน้อยลง ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างเต็มที่

2. การศึกษากระบวนการในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น พบว่า ด้านจากการวางแผนงานที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย มีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีแบบมีส่วนร่วมและจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการวางแผนและติดตามผล และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดองค์กร มีการออกแบบโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน มีการพัฒนาบุคลากร สร้างบรรยากาศการ

ทำงานที่ดี ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และปลูกฝังวัฒนธรรมคุณธรรมและประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ การจัดการบุคลากรมีการวิเคราะห์ข้อดีข้อด้อย สรรหา และคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสมกับองค์กร มีการจัดการฝึกอบรม พัฒนาทักษะ และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และกลไกการสร้างแรงจูงใจเพื่อรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพ และวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ด้านการเป็นผู้นำในองค์กร ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรมมีการกำหนดทิศทางองค์กรที่ชัดเจน วางแผนกลยุทธ์ มีการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่บุคลากร ส่งเสริมการพัฒนา ศักยภาพของบุคลากรและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ด้านการควบคุมการดูแล มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนและจัดโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการควบคุมดูแลและสร้างระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการส่งเสริมจริยธรรม ความโปร่งใส และพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

3. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีผลงานดีเด่น ครอบคลุมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามหลักสัปปายะ ได้แก่ ด้านอवासสัปปายะ มีการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและระบบสุขภาพให้ถูกสุขลักษณะ ปรับปรุงที่พักอาศัย ให้ปลอดภัยและจัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมโภชนาการที่เหมาะสมและจัดระบบดูแลสุขภาพเบื้องต้น ด้านอาหารสัปปายะ มีการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ และพัฒนาระบบจัดการอาหารที่เหมาะสม ส่งเสริมการปลูกพืชผักสมุนไพร จัดทำฐานข้อมูลสุขภาพโภชนาการและส่งเสริมการใช้ภาษาขณะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดกิจกรรมรณรงค์ถวายอาหารสุขภาพและพัฒนาเมนูอาหารเฉพาะสำหรับพระสงฆ์ ด้านบุคคลสัปปายะ มีการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพและพัฒนาระบบสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ จัดตั้งเครือข่ายสุขภาพพระสงฆ์ระดับจังหวัดและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด รวมถึงการจัดระบบคัดกรองสุขภาพและประยุกต์ใช้หลักพระธรรมวินัยในการดูแลสุขภาพ ด้านธรรมสัปปายะ มีการพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพพระสงฆ์และจัดตั้งคลินิกสุขภาพเคลื่อนที่ ส่งเสริมการวิจัย พัฒนาหลักสูตร และสร้างนวัตกรรมด้านสุขภาพสำหรับพระสงฆ์ จัดตั้งกองทุนสุขภาพพระสงฆ์และพัฒนาระบบดูแลสุขภาพพระสงฆ์ผู้สูงอายุและพระอาพาธ รวมถึงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น 1. ด้านอवासสัปปายะ มีการวางผังและออกแบบอาคารที่เป็นระบบ

การจัดภูมิทัศน์ที่ร่มรื่น การบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ การรักษาความสะอาดและสุขอนามัยการจัดการด้านความปลอดภัย การอำนวยความสะดวกที่จำเป็น การจัดการด้านโภชนาการที่ดี การใช้พลังงานสะอาดและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมจัดสถานที่ให้เงียบสงบสำหรับการปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด มีระบบเสียงตามสายที่มีคุณภาพสำหรับการบรรยายธรรมและการนำสวดมนต์ สร้างบรรยากาศที่สงบด้วยเสียงธรรมชาติ การรณรงค์ให้ผู้ปฏิบัติธรรมร่วมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงอาคารสถานที่ให้ทันสมัยและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานอยู่เสมอสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิจิตรธรรมวิภาช (บุญเลิศ ปญญาวุธ) (2562) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า ด้านสถานที่ วัดหรือสำนัก ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดต้องมีความพร้อมสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน มีความเหมาะสม สะอาด สงบเงียบและสะดวกสบาย ด้านบุคลากร เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมหรือพระวิปัสสนาจารย์ต้อง เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นแบบอย่างของความคิด มีจริยธรรม ที่ทำให้ประชาชนเห็นแล้วเกิด ความศรัทธา และปฏิบัติตามได้ด้านการบริหารจัดการ มีการอบรมการฝึกสอนปฏิบัติธรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้ประชาชนได้เลือกปฏิบัติตามความต้องการ มีการปรับปรุงสถานที่ให้มีความพร้อมเพื่อการใช้งานตลอดเวลา

2. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น ด้านอาหารสัปปายะ จัดเมนูสมดุล ปรุงอาหารถูกสุขลักษณะ มีการตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบและอาหารปรุงสำเร็จอย่างสม่ำเสมอ ทั้งด้านความสะอาด ความปลอดภัย และคุณค่าทางโภชนาการ จัดระบบอาหารให้ดียิ่งขึ้นเพื่อดูแลสุขภาพจิตทางสุขภาพ ส่งเสริมการบริโภคอย่างมีสติ จัดเวลารับประทานเหมาะสม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างอาหารกับจิตใจและนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ พัฒนาบุคลากร ด้านโภชนาการ และประเมินผลพัฒนาคุณภาพต่อเนื่อง การบริหารจัดการนี้ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับอาหารที่มีประโยชน์ ปลอดภัย เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานพดล ปุณฺณสุวฑฺฒโก (2560) เรื่องประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งพบว่า การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของสำนักปฏิบัติธรรมต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการที่ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมอย่างสมบูรณ์ ได้แก่

1. ความสะอาดและความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก มีสถานที่ฉันภัตตาหาร โต๊ะ ตู้ เก้าอี้ และภาชนะที่สะอาดและเพียงพอ สถานที่หลับนอนสะอาดและเพียงพอ ห้องอาบน้ำและห้องสุขามีความสะอาดและเพียงพอ มีสถานที่จอดรถที่สะอาดและเพียงพอ
2. การดูแลรักษาวัสดุอุปกรณ์ มีการดูแลรักษาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ภายในสำนักปฏิบัติธรรมให้พร้อมใช้งานอย่างดี
3. การวางแผนงบประมาณอย่างเหมาะสม มีการวางแผน

งบประมาณที่รอบคอบและครอบคลุม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การจัดการงบประมาณควรรองรับทั้งการดำเนินงานในเชิงรุก (Proactive) และเชิงรับ (Reactive) 4. การสร้างบรรยากาศเชิงบวก บรรยากาศภายในสำนักปฏิบัติธรรมควรส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติธรรมรู้สึกสดชื่น เบิกบานใจ และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรม ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ ไม่เพียงแค่ตอบสนองความต้องการทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความสำเร็จในทางจิตใจและการพัฒนาจิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติธรรมได้อย่างสมบูรณ์

3. ด้านบุคคลสัปปายะทำการคัดเลือกและพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง สร้างทีมงานที่เข้มแข็ง จัดสรรบุคลากรอย่างเหมาะสม และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม มีการจัดตารางให้บุคลากรสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปปฏิบัติธรรมในช่วงเวลาที่เหมาะสม สร้างเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงมีจิตอาสาและความเมตตาต่อผู้มาปฏิบัติธรรม รวมถึงสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจให้บุคลากร ทั้งหมดนี้ส่งผลให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพและสร้างความประทับใจแก่ผู้มาปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของแม่ชีเนรัชฌา ศักดิ์ศรีสัมพันธ์ (2556) ได้วิจัยเรื่อง พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม ผลวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคคลใช้การแบ่งงานตามหน้าที่ ผู้นำของฝ่ายคฤหัสถ์มีการอำนวยความสะดวกตามกระบวนการของการสั่งการตามลำดับชั้น การบริหารงานบุคคล การกำกับดูแลใช้ หลักทางตะวันตกผสมผสานกับภูมิธรรมทางตะวันออก การพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมโดยคณะสงฆ์พบว่ามีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาสถานที่ พัฒนาสื่อ และพัฒนาหลักสูตร ส่วนรูปแบบฝ่ายคฤหัสถ์พบว่าเป็นการพัฒนา 6 ด้าน ได้แก่ พัฒนาโครงสร้าง ในการบริหารในการบริหาร พัฒนาบุคลากร พัฒนาสื่อ พัฒนาร่างกายและจิตใจ พัฒนาหลักสูตร และพัฒนาสถานที่ ให้สอดคล้องกับผู้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับพุทธวิธีบริหารของพระพุทธเจ้า

4. ด้านธรรมสัปปายะมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมอย่างเหมาะสม มีการจัดกิจกรรมเสริมที่ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรม เช่น การสวดมนต์ทำวัตร มีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความสามารถ อาหารและที่พักที่เหมาะสม การดูแลสุขอนามัยและความปลอดภัย การอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางและการสื่อสาร มีกิจกรรมเสริมที่สอดคล้องกับการปฏิบัติธรรม คำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมทุกระดับ ทั้งผู้เริ่มต้นและผู้มีประสบการณ์ จัดสรรเวลาสำหรับการนั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังธรรม และพักผ่อนอย่างสมดุล ทั้งหมดนี้เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและการพัฒนาจิตใจของผู้เข้าร่วมงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหานพดล ปุณฺณสุวฑฺฒโก (2560) ในหัวข้อ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นถึง

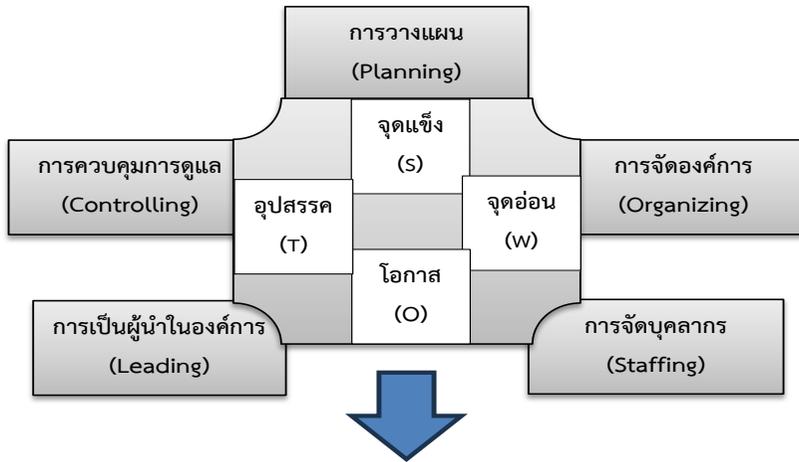
ความสำคัญของการบริหารจัดการตามหลักสัปปายะ 4 โดยแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านอาวาสสัปปายะ (สถานที่) ส่งเสริมให้สำนักปฏิบัติธรรมมีลักษณะเป็นอุทยานการศึกษาที่มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 เขต ได้แก่ 1. เขตพุทธาวาส สำหรับประกอบศาสนกิจ 2. เขตสังฆาวาส สำหรับพระสงฆ์พักอาศัย 3. เขตสาธารณสงเคราะห์ สำหรับกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด มีต้นไม้เพิ่มความร่มรื่น มีประตูปิด-เปิดที่เป็นระบบ และจัดระบบป้องกันความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม 2. ด้านอาหารสัปปายะ (อาหาร) จัดหาอาหารที่สะอาด มีคุณภาพ และเพียงพอต่อความต้องการของผู้ปฏิบัติธรรม รสชาติอาหารมีความหลากหลาย ใช้เครื่องปรุงแบบไทยที่มีความเฉพาะตัว วางแผนโภชนาการให้เหมาะสมตามจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรม ทั้งพระวิปัสสนาจารย์ ผู้ปฏิบัติธรรม และบุคลากรในสำนัก 3. ด้านบุคคลสัปปายะ (บุคลากร) ส่งเสริมให้พระวิปัสสนาจารย์มีการพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง เพื่อการถ่ายทอดหลักธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ จัดอบรมและเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่บุคลากร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถและความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4. ด้านธรรมสัปปายะ (ธรรมะ) มีการกำกับดูแลหลักการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ถูกต้อง สนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้เน้นย้ำว่า การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิผลตามหลักสัปปายะ 4 ไม่เพียงช่วยส่งเสริมความสะอาดสบายทางกายภาพ แต่ยังช่วยสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทางจิตใจและจิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติธรรมอย่างสมบูรณ์

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการบริหารสมัยใหม่ โดยยึดหลักธรรมเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน แต่ นำเครื่องมือและเทคนิคการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและการสนับสนุนจากสังคม และการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าดั้งเดิมและการพัฒนาสู่ความทันสมัย โดยรักษาแก่นแท้ของหลักธรรมคำสอน แต่นำเสนอในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้ในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างเป็นระบบและบูรณาการในทุกมิติ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ศูนย์กลางของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาบุคลากร การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และการเผยแพร่และการให้บริการ ดังภาพที่ 1

รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น

<p>รูปแบบที่ 1 อวาสส์ปายะ ได้แก่ สภาพแวดล้อม เอื้อปฏิบัติธรรม สงบ ร่มรื่น สะอาด ปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกพอเหมาะ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม บริหารแบบมีส่วนร่วม</p>	<p>รูปแบบที่ 2 อาหารสัปปายะ ได้แก่ วัตถุดิบ ปลอดภัย เมนูสุขภาพ ครบ 5 หมู่ ตอบสนอง ความต้องการ เฉพาะบุคคล สภาพแวดล้อม สงบ รับประทาน อย่างมีสติ</p>	<p>รูปแบบที่ 3 บุคคลสัปปายะ ได้แก่ คัดเลือก พัฒนา ดูแล บุคลากรมีความรู้ ประสบการณ์ จิต อาสา สร้าง บรรยากาศเอื้อต่อ การปฏิบัติธรรม อย่างมี ประสิทธิภาพ</p>	<p>รูปแบบที่ 4 ธรรมสัปปายะ ได้แก่ สภาพแวดล้อม สงบ กิจกรรม เหมาะสม พระ วิปัสสนาจารย์มี ความสามารถ ดูแลอาหาร ที่พัก สุขภาพ ความ ปลอดภัยผู้ปฏิบัติ ธรรม</p>
--	---	---	---

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีผลงานดีเด่น

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการองค์กร มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่ชัดเจน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมและบริบทของสังคมปัจจุบัน มีระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การบริหารทรัพยากรทั้งด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ นอกจากนี้การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ เช่น ระบบฐานข้อมูล ระบบการติดตามและประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

2. การพัฒนาบุคลากร มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทุกระดับอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านความรู้ทางธรรมและทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่ มีการจัดฝึกอบรมสัมมนา และการศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในการทำงาน สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง และพัฒนาระบบการสร้างแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์กร เพื่อรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพไว้กับองค์กรอยุธยา

3. การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถานที่ให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม โดยคำนึงถึงความสะดวกสบาย และความร่มรื่น มีการจัดการด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน เช่น ระบบน้ำสะอาด การกำจัดขยะ และการป้องกันอัคคีภัย ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น การปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม เช่น การจัดพื้นที่สำหรับการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และการฟังธรรม

4. การเผยแผ่และการให้บริการ มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติธรรมที่หลากหลายและทันสมัย เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น เยาวชน คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อขยายขอบเขตการเผยแผ่ธรรมะและการให้บริการ เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมของสำนักปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ โดยนำรูปแบบการบริหารจัดการที่มีผลงานดีเด่นมาเป็นต้นแบบ และปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

2. ควรมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรอย่างเพียงพอเพื่อสนับสนุนการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาบุคลากร การปรับปรุงสภาพแวดล้อม และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ

3. ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสำนักปฏิบัติธรรม หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สำนักปฏิบัติธรรมควรพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐาน โดยนำหลักการบริหารสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักพุทธธรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2. ควรมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านความรู้ทางธรรม ทักษะการบริหารจัดการ และการใช้เทคโนโลยี เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมที่หลากหลาย

3. สำนักปฏิบัติธรรมควรนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการเผยแพร่ธรรมะและการบริหารจัดการ เช่น การสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการปฏิบัติธรรม การใช้ระบบฐานข้อมูลในการจัดการทรัพยากร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมที่พัฒนาขึ้น โดยใช้ตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกัน

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการเผยแพร่ธรรมะและการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

กองพุทธศาสนศึกษา. (2556). *คู่มือโครงการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ*. นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระครูวิจิตรธรรมวิภัช (บุญเลิศ ปญญาวุธ). (2562). *การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต). (2553). *พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหานพดล บุญญสุขวฑฒโก. (2560). ประสิทธิผลการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). (2553). *พุทธศาสตร์ปริทัศน์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีเนรัชฌา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์. (2556). *พุทธวิธีบริหารเพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ). (2553). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.